

Työläispihojen kasveja

Helsingin kaupunginmuseon, rakennusviraston ja Staran yhteistyössä toteuttama Työväenasuntomuseon historiallinen kukkapenkki tutustuttaa Helsingin puutalopihojen perinteisiin koristekasveihin.

Työväen pihamailla

Helsingin työläiskortteleissa Pitkäsillan takana pihat olivat puutalojen aikaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ahtaita. Parikerroksiset talot ympäröivät karua ja kivistä pihamaata, ja joka puolella nousi portaita ja aukesi ovia. Pihan perällä oli puuliiteri, pesutupa, käymälä ja vajoja. Vähät istutukset olivat vaatimattomia. Vain harvoilla työläispihoilla, kuten Ruoholahden villoissa, perheet saivat oman viljelypalstan.

Työväenasuntomuseon pihapiiri Kirstinkujalla on Helsingin harvoja säilyneitä puutalopihoja. Tämä vanhojen kunnallisten työväenasuntojen piha on tavallista avarampi ja siistimpi, koska arkkitehti sijoitti halkoliiterit ja käymälät kellareihin. Piha sai hiekkapinnan jo 1910-luvulla ja sinne istutettiin koivuja. Kun rapistuneet puutalot korjattiin 1987–89, pihaa kaunistettiin uusien nurmikoin, hiekoituksin ja aidoin.

Kukkivaa historiaa

Työväenasuntomuseon kukkapenkin lähtökohtana ovat kasvilisusselvitykset, jotka on tehty 1970–80-luvulla vanhoilla työläispihoilla Ruoholahdessa ja Pasilassa Helsingissä, Amurissa Tampereella ja Port Arthurissa Turussa. Niiden pohjalta valittiin kolmisenkymmentä tyyppillistä kasvilajia, jotka sommiteltiin penkkiin vapaasti mökinpuutarhojen tapaan.

Työläisille hyötykasvien, etenkin perunan, viljely oli tärkeintä, eikä kukille voitu suoda paljon aikaa, tilaa saati rahaa. Koristekasvit yleistyivät kansan pihoilla vasta 1800–1900-lukujen vaihteessa. Suosituimmat kasvilajit olivat kestäviä, vähään tyytyviä ja helppoja lisätä.

Näitä pitkän ajan kuluessa Suomen karuihin oloihin hyvin sopeutuneita kasvikantoja kutsutaan nykyään maatiaiskasveiksi. Ne ovat arvokas osa Suomen kulttuuriperintöä, jota jokainen voi vaalia ja ylläpitää omassa puutarhassaan ulkomaisten tuontikasvien sijaan.

Museopenkin lajeja

Kasvit on numeroitu siinä järjestyksessä, jossa ne kasvavat penkissä portilta lukien. Sama laji voi esiintyä useassa kohdassa, mutta numero on vain ensimmäisen kasvuston kohdalla.

1 | KANADANPIISKU *Solidago canadensis* on meillä 1800-luvun tulokas, joka kukkoo loppukesällä keltaisin kukin. Juurakoiden avulla leviävää kanadanpiiskua pidetään nykyään haitallisena vieraslajina monine samannäköisine sukulaisineen.

2 | VUOHENKELLO *Campanula rapunculoides* tekee syötäviä lehtiä ja mukuloita, ja se lienee tuotu 1700-luvulla ensin hyötykasviksi. Tehokkaasti leviävä kasvi on Suomen vanhojen pihojen yleisin kellokukka, lähes rikkaruoho.

3 | SYYSASTERI *Aster novibelgii* levisi lähes joka pihalle 1900-luvun alussa. Vanha maataiasasteri ehtii Suomessa kukkia toisin kuin lukuisat uudemmat lajikkeet. Ennen suosittu, kookas **pajuasteri** (*Aster x salignus*) on nykyään luokiteltu haitallisesti leviäväksi vieraslajiksi.

4 | HARJANEILIKKA

Dianthus barbatus on ikivanha puutarhakasvi, joka lienee kotiutunut Suomeenkin jo varhain. Kaksivuotinen, rönsyilevä laji risteytyy helposti, ja keskikesällä puhkeavien kukkien väri vaihtelee.

5 | TARHAPIONI *Paeonia officinalis* tuli Suomeen 1600-luvulla lääkekasvina. Pionien jalostus edistyi 1800-luvulla, ja monet lajikkeet löysivät tiensä niin herrasväen kuin rahvaankin tarhoihin. Vanhoja, varjeltavia pioneja on yhä paljon suomalaisissa puutarhoissa.

6 | VALKONARSISSI

Narcissus poeticus tunnettiin tääläkin jo 1600-luvulla, mutta se yleistyi vasta 1800-luvulla.

”Runoilijanarsissi” kukkii touko–kesäkuussa valkoi-sin, tuoksuvin kukin.

7 | KAUKASIAN-

MAKSARUOHO *Sedum*

spurium tuotiin Suomeen

monien muiden maksaruoho-
jen tavoin 1800-luvulla kivikko-

tarhojen tultua muotiin. Mätäs-
tävä, vaaleanpunakukkainen laji

sopi myös reunakasviksi, jotka
kuuluvat ennen kukkapenkkeihin.

8 | HARMAAMALVIKKI *Lavatera*

thuringiaca tunnettiin Suomessa jo

1700-luvulla. Heinäkuussa vaaleanpu-

naisiin kukkiin peittyvä pensasmai-
nen perenna yleistyi 1800-luvulla,

ja se oli erityisesti kansan suosiossa.

Vanha joka pihan kasvi ehti unohtua

lähes täysin 1900-luvulla.

9 | SAKSANKURJENMIEKKA *Iris*

germanica on ikivanha lääke- ja koriste-

kasvi. Siitä jalostettiin 1800-luvulla runsaasti

lajikkeita, joista kestävimvät ovat kotiutuneet

meille. Saksankurjenmiekka kukkii heinäkuussa

usein kaksivärisin kukin.

10 | PALAVARAKKAUS *Lychnis chalconica* tunnettiin tääl-

lä jo 1600-luvulla. Kansan ylioppilasruusuksi kutsuma kas-

vi avaa hehkuvanpunaiset kukkansa heinä–elokuussa.

11 | RUSOPÄIVÄNLILJA

Hemerocallis fulva, yksi yleisimpiä vanhoja puu-

tarhakasvejamme, lienee tullut Suomeen jo

1700-luvun lopulla. Heinäkuussa sen leh-

tipehkosta nousee oransseja kukkia, jot-

ka kukkivat vain päivän.

12 | KEVÄTVUOHENJUURI

Doronicum orientale on 1800-luvun

jälkipuolen uutuus, joka sai suuren

suosion. Keltaiset päivänkakkaramaiset

kukat aukeavat keväällä.

13 | SUOPAYRTTI

Saponaria officinalis tuotiin maahan 1700-luvulla lääke ja saippuakasviksi. Siitä tuli 1800-luvulla yleinen koristekasvi. Työläispihoilla se istutettiin usein ovenpieleen, jotta loppukesällä kukoistavien valkeiden kukintojen tuoksu raikastaisi huoneilmaa.

14 | LEHTOAKILEIJA

Aquilegia vulgaris, joka kasvoi Suomessa jo keskiajalla, on vanhimpia ja tavallisimpia koristekasveja. Vaatimaton, leviävä akileija yleistyi kansan pihoilla 1800–1900-lukujen vaihteessa. Se kukkii kesäkuussa violettein, valkoisin ja vaaleanpunaisin kukin.

15 | SÄRKYNYTSYDÄN

Lamprocapnos spectabilis löydettiin Kiinasta 1846. Se sai lännessä heti valtavan suosion ja kotiutui jo 1870-luvulla Suomeen, ennen pitkää työläispihoillekin. Punavalkeat sydämet puhkeavat touko-kesäkuussa.

16 | RUSKOLILJA

Lilium bulbiferum, jota kansa on kutsunut keisarinkruunuksi, on Suomessa 1600-luvun tulokas ja vanhojen pihojen yleisin lilja. Sen sipulista kohoaa kesä-heinäkuussa lehtevän varren päähän punakeltaisia kukkia. **Tiikerililja** (*Lilium lancifolium*) on 1900-luvun alun uutuus, elokuussa kukkiva oranssi lilja.

17 | KAUNOKAINEN

Bellis perennis tunnettiin täällä lääkekasvina 1600-luvulla. Koristekasvina se yleistyi Suomessa 1800-luvun alkupuolella. Koko kesän kukkiva, mätätävä laji oli suosittu reunakasvina.

18 | SYYSLEIMU

Phlox paniculata oli vilkkaan jalostustyön kohteena 1800-luvulla. Suomessa se yleistyi vuosisadan lopulta alkaen, ja helppohoitoisesta, runsaskukkaisesta kasvista tuli pian kansan suosikki.

Syksyllä monin värein kukkivien leimujen maatiaislajikkeita kannattaa vaalia.

19 | TARHAUKONHATTU

Aconitum x stoerkianum on meilläkin vuosisatoja vanha, korkeakasvuinen lääke- ja koristekasvi. Heinä-elokuussa museo-

penkissä kukkii sekä tummansininen että sinivalkoinen Bicolor-lajike.

20 | ILLAKKO *Hesperis matronalis*, jota kasvatettiin Suomessa jo 1600-luvulla, oli 1800-luvulla yleinen koristekasvi, leviävänä lähes rikkaruoho. Se kukkii kesä-heinäkuussa vaaleanpunaisin, iltaisin tuoksuvin kukin.

21 | LEHTOSINILATVA *Polemonium caeruleum*, kotimainen luonnonkasvi, oli ennen yleinen etenkin maalaispihoilla. Siniset ja valkoiset kukat puhkeavat heinä-elo-kuussa.

22 | KEVÄTESIKKO *Primula veris* on lounaissuomalainen luonnonkasvi, jota on kasvatettu puutarhoissa jo keskiajalla lääkkeeksi. Kukkapenkin reunassa sen seuraan sopii viimeistään 1800-luvulla Suomeen tullut **(23) puistolemmikki** *Myosotis sylvatica*, joka kukkii pienin, sinisin kukin touko-kesä-kuussa.

24 | SIPERIANKURJENMIEKKA *Iris sibirica* lienee tullut Suomeen 1800-luvun alkupuolella. Kesä-heinäkuussa tuuheasta mättäästä kohoaa sinisiä tai valkoisia kukkia.

25 | VUORIKAUNOKKI *Centaurea montana* saapui meille vasta 1900-luvun alussa, mutta tehokkaasti siemenin ja rönsyin leviävänä lajina siitä on tullut sangen yleinen.

26 | VARJOLILJA *Lilium martagon* on vuosisatainen koristekasvi, joka vähään tyytyvänä yleistyi 1800-luvun lopulla vaatimattomillakin pihoilla. Turbaanimaiset vaaleanvioletit tai valkeat kukat puhkeavat heinäkuussa.

27 | JALOKIURUNKANNUS *Corydalis nobilis* tuli Pohjolaan 1765, kun kasvitieteilijä Carl von Linnén suomalainen oppilas Erik Laxman lähetti Siperiasta opettajalleen särkyneeksisydämeiksi luulemansa kasvin siemeniä. Toukokuussa kelta-valkoisin kukin kukkiva, kesäksi kuihtuva jalokiurunkannus levisi 1800-luvulla Suomen kartanoihin ja myös rahvaan piholle.

28 | KULTAPALLO *Rudbeckia laciniata* 'Goldball', päivänhatun luontainen muunnos, löydettiin Pohjois-Amerikasta 1894. Korkeasta, syksyllä komeasti keltaisin kukin

kukoistavasta kasvista tuli jo 1900-luvun alussa koptuutarhurien suosikki Suomessa asti.

29 | TÖYHTÖANGERVO *Aruncus dioicus* kasvoi Suomen puutarhoissa jo 1800-luvulla. Pensasmainen, valkein kukinnoin heinäkuussa kukkiva laji viihtyy varjossa.

30 | KELTAMO *Chelidonium majus* on vuosisatoja vanha kulttuurin seuralaiskasvi, puutalopihojen rikkaruoho, jota on ennen viljelty lääkkeeksi.

31 | KIELO *Convallaria majalis* on yleinen kotimainen luonnonkasvi, jota on jo vanhastaan siirretty vähäisemmänkin väen pihojen koristeeksi. Tutut tuoksuvat, valkeat kukkatertut kuuluvat kesän alkuun.

Lisäksi penkissä kasvaa perinteisiä sipulikukkia, kuten **idänsinililja** (*Scilla sibirica*), **krookus** eli sahrami (*Crocus*) ja **tulppaani** (*Tulipa*), joiden väriloisto on kauan kuulunut myös työläispihojen kevääseen.

Kirjallisuutta

Alanko, Pentti – Kahila, Pirkko: Palavarakkaus ja särkynytsydän. Tammi 1994.

Alanko, Pentti: Perennat. Tammi, 2007.

Koskimies, Tiina: Kaunokainen ja ilonpisara.

Kotipihojemme kukkien kulttuurihistoriaa.

Kirjapaja 2011.

Rikkinen, Jouko: Suomalaiset perinnekasvit.

Otava 2011.

Tietoa, siemeniä ja taimia

Maatiainen ry www.maatiainen.fi

Hyötykasviyhdistys www.hyotykasviyhdistys.fi

Kuvat: Helsingin kaupunginmuseo / Juho Nurmi ja Helsingin kaupungin rakennusvirasto / Satu Tegel